

„patrně první podal explicitní česky psaný výklad dialektické metody“ a který „na vysoké spekulativní úrovni položil celou řadu základních filosofických otázek“ v době, kdy jiní (a ani těch nebylo mnoho) začali teprve uvažovat o tom, zda se má také u nás filosofie pěstovat.

Jiří Gabriel

Mistra Stanislava ze Znojma „De vero et falso“; Studie a prameny k dějinám českého myšlení, vyd. Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV, Praha 1971, str. 223 + 4 obr. přílohy.

Vydavatel Stanislavova traktátu „De vero et falso“ Vilém Herold přispěl tímto svým edičním činem velmi záslužně k postupnému vyrovnávání dluhu naší medievistiky vůči hodnotám, které byly v literární podobě filosofických a teologických traktátů vytvořeny v Čechách slavné epochy 14. a 15. století. Jestliže se učinilo dosti ve vydávání spisů Husových a ve studiu díla některých jeho spolupracovníků, ležela zatím téměř zcela stranou díla Husových odpůrců anebo postav co do ideologické příslušnosti sporných, ačkoli mezi nimi najdeme osobnosti myslitelsky velmi vyspělé a ačkoli studiem těchto ne právě „husovských“ autorů může být objasněno mnohé, s čím se v poněkud jiné podobě setkáváme u spisovatelů čistě reformační linie. Pro Stanislava se Znojma to platí tím více, že je, jak konstatuje Herold v úvodu ke své edici, „bezpochyby jednou z nejvýznačnějších osobností českých ideových dějin doby těsně předcházející a připravující husitskou revoluci“ (str. 5), že byl mezi českou inteligencí jedním z prvních, kdo se přimkl k Viklefově realistické nauce, a že se na sklonku života stal naopak odpůrcem viklefismu a husitismu. Vývoj Stanislavova života a jeho osobnosti podává Herold ve svém úvodu, stručně sice, ale k informativním účelům v dostatečném rozsahu. Úvod dále poskytuje přehled o dodnes vydaných Stanislavových spisech (v pozn. 25 se autor zmiňuje o Tříškově soupisu Stanislavova díla v publikaci Literární činnost předhusitské university, aniž připomíná, že zde Tříška, s největší pravděpodobností neprávem, uvádí mezi Stanislavovými spisy traktát De ecclesia, který je běžně považován za spis Štěpána z Pálce) a posléze o rukopisném dochování, autorství, názvu a dataci spisu „De vero et falso“ a o zásadách, jimiž se při ediční práci vydavatel řídil. Uvedme, že editor měl z pěti dnes známých rukopisů díla k dispozici čtyři (A—D), z nichž (mj. statistikou pisářských chyb a omisí) byl sto stanovit filiaci a rukopisné stemma: rukopis A (UK Praha V F 25) je nejméně spolehlivý a nejvíce vzdálený od archetypu, rukopis D (Kapitulní knihovna Praha M 91) je nejkvalitnější a nejbližší originálnímu textu.

Na základě takto zpracované rukopisné tradice přistoupil vydavatel k práci na rekonstrukci textu, jejíž výsledek je podle mého názoru velmi dobrý a přesný. Na několika místech (např. str. 41 ř. 20; 42,1; 48,3; 56,6; 60,12; 102,14; 103,8; 122,15; 130,20; 144,18; 147,6) bych se tam, kde dává Herold přednost jinému rukopisu před D, přidržela čtení tohoto kodexu, na str. 58, 100 a 103 by snad měla být respektována středověká grafika spojky *eoquod* (namísto *eo, quod*), na str. 103 a jinde lépe *seipsos* než se *ipsos*. Považuji ale za možné a spíše pravděpodobné, že se na těchto místech nejedná o editorská nedopatření, nýbrž že se pro daná čtení Herold rozhodl z důvodů, které mu vyzvaly po důvěrném obeznámení se s charakterem textu. (Z tiskových chyb, jichž je při dané reprodukční technice zanedbatelný počet, by mohla k zatemnění smyslu vést pouze jediná: *sive* místo *sine* na str. 181, 12.) Jak bylo řečeno, považují edici za velmi zdařilou a vzhledem k její fililogické i obsahové obtížnosti možno říci za vzornou. Vydavatel osvědčil obdivuhodnou schopnost — patrně na základě dobré znalosti scholastické filosofie a její terminologie — vyrovnat se výtečně s jazykovými úskalími textu.

Totéž je možno říci i o způsobu, jímž se editor zhostil úkolu, který pro každého vydavatele středověkých traktátů představuje mimořádně namáhavý úsek práce, totiž vyhledání vydávaným autorem použitých citátů. Známé „non inveni“ vidíme velmi zřídka, zvláště obtížná místa z Aristotela jsou určena beze zbytku, mnohé citace vydavatel identifikoval i v tom případě, že Stanislav neuvedl spisy, z nichž je převzal.

Po obsahové stránce nutno konstatovat, že je zde vydán teprve druhý větší Stanislavův text filosofického obsahu, a o to je tedy jeho zpřístupnění badatelům významnější. Již při jeho běžné četbě je evidentní Stanislavova filosofická erudice, s níž se suverénně pohybuje na poli vrcholné scholastického projevu, zejména v logické argumentaci, což dokazuje, že čeští předhusovští realisté 14. a 15. století byli schopni diskuse na nejvyšší úrovni se svými učenými nominalistickými protivníky světových jmen. Zevrubnější filosofický rozbor jistě odhalí přínos vydání tohoto Stanislavova spisu pro objasnění autorova realistického stanoviska i jeho vztahu k Viklefovým naukám, především k predestinaci (dlouhý výklad o „ve-

ritas contingens“ na str. 90 nn.). Text není bez zajímavosti ani pro historika logiky a dokonce ani pro filologa vzhledem ke Stanislavovým obsáhlým gramatickým exkursům. Avšak „ad presens“ — řečeno slovy Stanislavovy oblíbené formule „sufficit a remoto salutare difficultatem huius materie“.

Jana Nechutová

Otokar Březina: Skryté dějiny; Melantrich (edice České myšlení), Praha 1970, 111 stran.

Po více než čtyřiceti letech od Březinovy smrti dostáváme do rukou souborné vydání všech Březinových filosofických esejů. Se čtyřmi z nich jsme se mohli doposud setkat v Torse Skrytých dějin z vydání M. Hýska (Spisy Otokara Březiny II, Praha 1933) a s dalšími šesti v knize Eseje z pozůstalosti z vydání O. Fialy (Brno 1968). Některé Březinovy filosofické meditace byly uveřejňovány též časopisecky. Teprve vydání J. Ziky v melantrišské edici České myšlení dovoluje čtenáři, aby si ucelil obraz o tvorbě básníka a myslitele Otokara Březiny.

Skryté dějiny navazují na autorovo předchozí dílo Hudba pramenů. Tento vliv lze pozorovat zejména v prvních esejích knihy (Jediné dílo, Zrcadlení v hloubce, Smysl boje). Jsou to úvahy o umění, autorovo estetické vyznání.

V dalších esejích převažuje Březinův zájem filosofický. Autor se zamýšlí nad problémem života a smrti, hledá postavení Země v řádu kosmu, řeší problém bytí a smyslu lidského života. Usilování lidstva chápe v nejširších souvislostech s veškerým děním a v souladu s vývojem lidské společnosti, o jehož progresivní tendenci je autor pevně přesvědčen. Lidstvo trpí svou nedokonalostí i mnohým proviněním proti humánním cílům, od nichž je doposud hodně vzdáleno. Avšak lidská snaha tyto cíle uskutečnit dává Březinovi silnou víru v jejich budoucí realizaci.

Ve svém vývoji se lidstvo neustále střetává s mnoha problémy. Mezi ně patří otázka života a smrti, již se autor zabývá zejména v esejí Dilo smrti. V lidské schopnosti jasně si uvědomit smrt, vidí Březina jedno z největších tajemství člověka, které ho staví nad všechno tvorstvo. Zároveň mu dává překlenout rozdíly rodu, jazyků, plemen a nadání; ty před společným tajemstvím smrti ustupují do pozadí. Z jasně viděné reality smrti vychází všechno lidské konání, které je pro Březinu v podstatě bojem s bolestí a smrtí. O lidské touze po nesmrtelnosti svědčí všechny tvůrčí akty člověka. Jakékoliv ničení lidského díla je proto velkým zločinem, stejně tak i válka, to „zhoubné rvaní květů z duchovního růstu země“. O národech podněcujících k válce se Březina vyjadřuje jako o národech úpadku, které mají za sebou své světlé místo v dějinách. Veškeré formy násilí, boj, vyhlazování jazyků, poroba, to všechno jsou průvodci smrti. Přijmeme-li krutost a sobectví za zákony života, jejich příznakem bude vždy jen stáří a blížící se smrt.

Březinovo nazírání na dějiny nachází výraz v titulní esejí Skryté dějiny. Historiografie nám dává poznat jen nepatrný zlomek historické skutečnosti. Existuje však ještě neznámé a nikde nezachycené dění, a to jak v nitrech jednotlivých lidí, tak v přírodě i lidské společnosti. A tyto „skryté dějiny“ souvisejí s dějinami kosmu a všeho bytí, s řádem světa vyššího, kde vládne svoboda a mír — mír, jehož význam, krása a velikost připadají autorovi slovem nepostižitelné.

Josef Zíka zařazuje Skryté dějiny k vrcholům, jichž české (dodejme: idealistické) myšlení dosáhlo (v monografii Otokar Březina, Melantrich, Praha 1971). Ale bylo by myslím nesprávné hodnotit Březinovy eseje jako úvahy systematického filosofa (a jeho poezii pak vykládat jako výsledek a realizaci určitého souboru ideologických postojů). Tento názor kritizuje Jaroslav Janů (v úvodní stati k vydání „Nebezpečí sklizně“ O. Březiny, Praha 1968), který vidí skutečnou Březinovu myslitelskou sílu jako „vynikající kvalitu intelektuální účasti na jeho tvůrčí práci v dílně umělecké.“

Ivana Příkrylová

Essays in Honour of Professor Kewal Motwani; ed. A. C. Hallen a Rajeshwar Prasad, Towards Global Sociology, Agra 1970.

Profesor Kewal Motwani (nar. 1899), jehož celoživotnímu dílu je sborník věnován, patří k významným a skutečně všestranným indickým myslitelům; je však především prvním indickým sociologem. Z jeho rozsáhlé tvorby jmenujeme alespoň spisy *Science and Indian National Reconstruction* (1942), *India: A Conflict of Cultures* (1946), *Sociology: A Comparative Outline* (1948). Všechny Motwaniho práce lze pokládat za příspěvky k řešení jediného náročného úkolu: na základě sociologické analýzy nalézt příčiny hluboké duchovní krize indické společnosti a pokusit se o její řešení.